

# A SZÉPMŰVÉSZETI MÚZEUM KÉPTÁRAINAK MEGÚJHODÁSA

Írta: PETROVICS ELEK



A Szépművészeti Múzeumnak, Rafael, Rembrandt és Munkácsy hajlékának sorsa és fejlődése méltán érdekelheti közönségünket. Másrészt úgy érzem, hogy kötelesség is tájékoztatni a közönséget arról, ami számottevő esemény ennek az intézménynek életében előfordul vagy készül. Ilyennek számít a múzeum képtárainak folyamatban levő átalakítása.

Mindenekelőtt a régi mesterek képtárainak gyökeres átalakításáról van szó. Erre már nagy szükség van. Minden művelt ember tudja, hogy régi képtárunk gazdag és kitűnő gyűjtemény. Előkelő rangja, elismert pozíciója van az európai képtárak között. Eddig azonban nem hatott úgy, mint ahogy anyagának színvonala alapján elvárható lett volna. Rendezése elavult, a falak megkoptak, s a képtár nagy kincsei nem érvényesülhettek eléggé. Időnként változtattam ugyan egyet-mást a régi rendezésen, azonban nagyjában meghagytam a képtárt régi állapotában, mert láttam, hogy részleges javításokkal nem sokra lehet menni, hanem az egész képtárt gyökeresen kell átalakítani, úgyhogy egészen más szellem járja át és egészen új arculatot kapjon. Evégből azonban nem elég az anyag új csoportosítása, hanem szükséges volt a megviselt képtári termek gyökeres megújítása is. Ehez viszont pénz kellett, s mivel pénzünk nem volt, az átrendezés is késett. Csak tavaly kezdhettünk hozzá a termek átalakításához, annak a hitelnek felhasználásával, amelyet Hóman Bálint kultuszminiszter úr eszközölt ki az épület rendbehozására. A munkák nemrég fejeződtek be. A galéria képe egészen megváltozott. A termeket új szöveggel vontuk be, a kabineteket pedig újrastettük. A falszínek megállapításában arra törekedtem, hogy a képtár világosabb és derültebb hatást tegyen, mint eddig. A főcél azonban természetesen az, hogy a képek jól hassanak. Evégből igyekeztem a falszínek árnyalatait úgy megválasztani, hogy valamennyi kor termése a megfelelő háttérrel kapja meg. Így például a korai olaszok ezüstszerű, a 17. századi németalföldiek hamvaskék háttérre kerülnek stb. Az egész képtárba bevezettük a villanyosvilágítást és két új kabinetre is szert tettünk.

A rendezésben természetesen a művészettörténeti összefüggést tartom szem előtt, de nem abban a külsőséges és olcsó értelmezésben, amely egyedül a földrajzra támaszkodik és a művészeket születési helyük alapján csoportosítja. Aki beéri ezzel, az igen könnyű végéről fogja meg a dolgot. Nincs szüksége egyébre, mint egy művészeti lexikonra, amelyből kikeresi a művészek származási helyét. Ez a módszer még mindig kísért itt-ott, de a tisztultabb gondolkodású emberek már szakítottak vele. Utat tört végre az a fel fogás, amelyet a kitűnő Rumohr, a modern művészettudomány úttörője, már több mint száz évvel ezelőtt vallott. Amit ő »Drey Reisen nach Italien« című könyvében 1832-ben írt erről, az olyan érdekes, hogy érdemes szöveg szerint idézni: »Kompendium-csinálók, vezérfonal- és előadásfabrikálók — írja Rumohr — a művészettörténetbe a legkülönbözőbb földrajzstatisztikai felosztásokat vezették be mostanában. Amit ők iskolának neveznek, az tulajdonképpen csupán származási hely, mert azt, hogy valamely művész ehez vagy ahhoz az iskolához tartozik-e, ők nem a szellemi hatások, a tanulás, vagy a technikai dolgokban való kiképzés alapján döntenek el, hanem egyesegyedül a keresztlevél alapján. Lehet, hogy a művészettörténetnek legalsóbbrendű napibérései nagy hasznát veszik az ilyen anyagias és parasztosan durva módszertől. Aki azonban a képtárakba vezeti azt be, ahol az ember magukkal a mesterekkel áll szemben, az mindenesetre otromba dolgot művel.«

Amit Rumohr száz évvel ezelőtt mondott, azt szörül szóra elfogadhatjuk ma is. Nem a születési hely külsőséges és alacsonyrendű kritériumára, hanem az apró lokális kapcsolatokra, hanem a szellemi közösségre, más szóval a stílusra helyezük a súlyt a rendezésben, ha azt akarjuk, hogy érdekes és tanulságos legyen a képtár. Semmi sem érdekesebb, mint annak a megfigyelése, hogy miképpen árad szét a kor szelleme, hogyan ölt alakot a különböző egyéniségekben és hogyan hoz közel egymáshoz néha olyanokat is, akiket a föld-

rajz szétszakított. Természetes, hogy azok, akik ugyanegy vidéken, közös erkölcsi légkörben dolgoznak, szellemben is rokonok egymással, s ezért a működés állandó vagy huzamos színhelyének rendesen a stílus kialakulásában döntő része van. De ez nem jelenti a születéshelyet, melytől a művészek sokszor messze elszakadnak. S a működés helyére nézve is meg kell jegyezni, hogy a művészek ide-oda vándoroltak és különböző befolyásoknak voltak kitéve. Mindezeknél fogva végső elemzésben a művészeknek nem külső életkörülményei, hanem egyedül munkájuk stílusa elhatározó abban, hogy hová sorozzuk őket, milyen csoportban jelöljük ki helyüket. Igazi rendezésnek csak azt lehet mondani, amely ezen az alapon történik. A képeknek többé-kevésbé ízléses összeakasztásából még nem lesz igazi képtár. Csak a szerves felépítés, a mélyebb összefüggések éreztetése teheti azzá. Csak az ilyen értelemben vett rendezés teremthet *belső rendet* és összhangot. Egyszersmind ez az, ami tanulságossá is teszi a gyűjteményt, mert érezteti a fejlődés vonalát és rávezeti a nézőt a stílusok felismerésére. S az esztétikai gyönyörködtetés célját is legjobban szolgálja, mert a rokonszellemű művészek munkái adnak olyan együttest, mely a szemlélőben a harmónia megnyugtató érzését kelti.

Ha tehát művészettörténeti összefüggést emlegetünk, azt ilyen értelemben kell felfognunk. Ez kell, hogy alapgondolata legyen a helyes rendezésnek és ez az eszmény az, amit megközelíteni szeretnénk a mi régi képtárunk átrendezésében. Természetesen ez még nem minden, amivel törődnünk kell. Minden ilyen feladatnak közös követelménye, hogy szem előtt tartsuk a termek és falak dekoratív összhatását, a képek méreteit, tónusát és ha lehet, témáját is, mert mindez fontos a csoportosításban. S mindezekben belül és mindezekfelett sohasem szabad megfeledkeznünk arról, amiért minden művész dolgozott: a művészi hatásról. Ezt nem szabad feláldoznunk semmiféle más szempontért. Szeretettel és alázattal a nagy alkotó géniuszok iránt, arra kell teljes erőnkkel törekednünk, hogy minél jobban segítsük őket hatásuk kifejtésében. Tartsa nagy szerencsésének mindenki, hogy egy Rafael vagy Rembrandt képéhez hozzányúlhat és úgy jelölje ki minden kép helyét, mintha mögötte állna alkotója és szemmel tartaná, hogy miképpen sáfárkodnak az ő géniuszának alkotásával.

Az átszervezés, amely régi képtárunkban folyik, a gyökeres átrendezésen kívül a kiállított anyag alapos megrostálását is jelenti. Túlságosan sok volt eddig a kiállított kép és köztük jókora számmal olyan művek, amelyek feleslegesen terhelik meg a közönséget és legfeljebb a specialistát érdekelhetik, de néha még azt sem. Ha ezeket kiselejtezzük a nyilvános képtár anyagából, ezzel emeljük a képtár színvonalát, fokozzuk az igazán jó művek hatását és a közönségre kívánatosabbá tesszük a képtár látogatását, más szóval előmozdítjuk nevelő hatását. Ha már azt nem tudjuk elérni, hogy modern kiállításokon csak jó tálaljunk a közönség elé, miért ne tennék ezt meg legalább a régi művészet világában, ahol szabadon mozoghatunk és nem feszélyeznek személyi tekintetek. A közönségre bízni a szelekciót nem szabad, mert tudvalevő, hogy az átlagos nézőket a téma jobban érdekli, mint a kép művészi erényei, s így megvan az a veszély, hogy olyan művekre vesztegetik figyelmüket, amelyek nem érdemlik meg a nagy érdeklődést és az igazán kiváló alkotásokra már nem jut belőle. Azokat a képeket azonban, amelyek a közönségnek szánt nyilvános képtárba nem illenek ugyan, de speciális érdeklődők és kutatók számára jelentenek valamit, nem fogjuk a raktárba száműzni, hanem ezek a múzeum harmadik emeletén egy másodrangú gyűjtemény alakjában fognak — rendezve és osztályozva — a kutatók rendelkezésére állani. Ebbe a gyűjteménybe kerülnek a raktár mai anyagának egy vagy más tekintetben figyelmet érdemlő darabjai is.

Hozzá kell tennem, hogy a selejtezésre 17–18. századi németalföldi és német anyagunk szorul rá legjobban. Legkevésbé pedig az olasz. Az olasz művészi anyaga, legalább a korai, nemcsak meg-

csappanni nem fog az új rendezésben, hanem inkább meggyarapszik néhány olyan darabbal, amely eddig érdemtelenül lappangott a raktár homályában. Általában úgy érzem, hogy régi képtárunkban az olasz művészet nem foglalta el eddig azt a helyet, amely megilleti. A Szépművészeti Múzeum olasz anyaga főkinése a mi képtárunknak. Hiszen már a nagy képtáralapító Esterházy Miklós szeretettel gyűjtötte az olasz mestereket, nagy mecenásaink közül Pyrker érsek és Ipolyi Arnold szinte mást sem vettek, mint olaszokat, gróf Pálffy János egész sor olasz mesterművet hagyott reánk és Pulszky Károly is elsősorban az olasz művészet alkotásait vásárolta. Sok kitűnő egyes darab mellett nagy erőssége olasz gyűjteményünknek az is, hogy Giotto stílusától kezdve Tiepoloig meglehetősen kerekdedséggel mutatja be az olasz festészet fejlődését, s így a közönség számára rendkívül tanulságos képét adja egy kialakulásában páratlanul következetes és szerves művészet evolúciójának. Hozzájárul, hogy ma, a kompozíció problémái iránt erősbödő érdeklődés és az idealizmus új áramlatának korában, az olasz művészet öröklött magas rangján kívül különös és új érdekességet is nyert. Húsz évvel ezelőtt, amikor a Szépművészeti Múzeumhoz kerültem, beköszöntő nyilatkozatomban azt mondtam, hogy »a festészet körében az olasz csoport az, amelynek fejlesztését elsősorban óhajtanám... Az olasz művészet nevelőereje, nemesítő hatása felől sohasem volt kétség, de ha nem csalódom, az olasz művészet napjaink erősbödő művészi törekvései következtében külön, aktuális jelentőségre is tesz szert, s új, eleven szálakkal kapcsolódik bele jelenünkbe«. Azt hiszem, a fejlődés nem cáfolta meg és ma még inkább el lehet ezt mondani. Anélkül, hogy ez a többi nemzetek művészetének rovására menne, az olasz művészetnek az eddiginél gazdagabb és hatásosabb bemutatása az, amire az új rendezésben töreksem. A régi képtár új ábrázolásának ez a célzat lesz egyik legjellemzőbb vonása. Az olasz művészet méltóbb bemutatásához szeretnék hozzájárulni azzal is, hogy a termek mellett néhány oldalvilágítású kabinetet is szentelek az olaszoknak. Ezekben kisebb méretű olasz képeink, amelyek között képtárunk gyöngyei vannak, remélhetőleg új életre kelnek majd.

Nagy változás várható a régi magyar művészet anyagában is. (Ezt csak azért említem másodikként, mert a gondolatmenetbe így illeszkedik, de fontosságban elsőnek helyezem.) A régi magyar képzőművészet múzeumi anyaga eddig volt osztva a régi Nemzeti Múzeum történeti osztálya és a Szépművészeti Múzeum között. Mind a két intézet gyűjtött és kiállított ebbe a körbe tartozó művészi alkotásokat és így sem itt, sem ott nem tudtuk olyan képet adni régi művészetünkről, amint adhatnánk, ha anyagunkat egyesítjük. Nekünk azonban az a legfőbb kötelességünk, hogy a magyar művészetről minél jobb és minél teljesebb képet adjunk. Legyen szabad megint magamat idéznem, aki állásom elfoglalásakor azt mondtam, hogy »ez (tudniillik a magyar művészet teljes bemutatása) nemcsak önmagunkkal szemben kötelességünk, hanem az egyetemes kultúrával szemben is, amelynek feladatai közül elsősorban saját művészetünk anyagának gyűjtése és tudományos feldolgozása jutott nekünk természetes osztályrészül«. Am ha van egy nemzetnek képzőművészeti múzeuma, akkor az is természetes, hogy saját képzőművészetének alkotásait, a régiéket is, a moderneket is, ebben a múzeumban kell méltóan bemutatni. Szerencsére ezen a nézetten van az újonnan alakított Magyar Történeti Múzeum főigazgatója, gróf Zichy István kollégám is és mivel ezt a nézetet a kultuszminiszter úr is helyesli, megvan a remény rá, hogy a Szépművészeti Múzeumban nemsokára egyesíteni tudjuk ezt a nekünk annyira drága és fontos anyagot. Természetesen ehez a múzeumok közös képviselőit, az új Magyar Nemzeti Múzeum tanácsának hozzájárulása és a kultuszminiszter úr megerősítése is szükséges. Eppen ezért képtárunk régi magyar részének rendezése ennek a kérdésnek eldöntéséig függőben marad.

A régi képtár után a modern képtár kerül sorra. A Szépművészeti Múzeum modern képtárának nagyon megszorítottam a képtár utolsó rendezése óta. Vannak művészeink, akiket az új szerzemények beiktatásával egészen másképpen, sokkal gazdagabban és hatásosabban lehet majd bemutatni, mint eddig. Csak a legnagyobbakat említve, Munkácsynak 14, Paál Lászlónak 4, Szinyeinek 9, Benczúrnak 12, Ferenczynek 6 képével gazdagodott azóta a múzeum. Mindezek a képek eddig csak az új szerzemények kiállításain voltak láthatók. Most már ideje, hogy végleg besorozzuk őket a képtárba. Ezzel lehetségessé válik a gyöngébb műveknek fokozatos kiselejtezése és a kép-

tár színvonalának emelése. Az utolsó rendezésben történeti kerekdedésre törekedtem a XIX. század anyagának bemutatásában. Most sem szeretném ezt az elvet feláldozni, de az időközben szerzett anyag módot ad rá, hogy a kvalitást szigorúbban mérlegeljük.

Az Andrássy úti Új Magyar Képtár sorsa is revízió alá kerül ezzel kapcsolatban. Ezt a képtárt annakidején az élő művészet galériájának szántuk, de megnyitása óta hat év telt el és így a képtár anyaga már nem tart eléggé lépést az élettel. Fel kell tehát frissíteni. Erre meg is adja a módot az a szép anyag, amelyet az ifjabb művésznemzedék munkáiból az utóbbi években szereztünk. Ezzel kapcsolatban az ott kiállított művekből azokat, amelyek már-már történeti értékek értek, vissza kell hoznunk a Szépművészeti Múzeumba. Mindezt abban a feltevésben, hogy az Andrássy úti galéria megmarad a modern magyar művészet képtárának. Mert az Új Magyar Képtárra nézve egy másik, alternatív megoldás is képzelhető. Ez pedig az, hogy alakítsuk át ezt a képtárt a külföldi modern művészet múzeumává, olyanformán, mint ezt a franciák a Jeu-de-Paume-mal tették, a magyar anyagot pedig egyesítsük újra a Szépművészeti Múzeumban. A Szépművészeti Múzeum így megint együtt, egységesen mutatná be a magyar művészetet a régi időkől kezdve egészen maig. E mellett az is szól, hogy az Új Magyar Képtár látogatottsága nem felel meg várakozásunknak. Ismét bebizonyult, hogy a közönség bizonyos mennyiséget is megkíván latinulokban és a kis gyűjteményeket elhanyagolja. A külföldiek is, amennyire sűrűn látogatják a Szépművészeti Múzeumot, év olyan ritkán vetődnek el az Andrássy-úton levő képtárunkba. Ez pedig komoly baj, mert így modern művészetünknek nincs módjában megismerni, holott nekünk fontos érdekünk, hogy propagáljuk azt. Ezenfelül az a haszna is meg lenne a második megoldásnak, hogy a régi Múcsarnokba a modern képekkel együtt külföldi modern szoboranyagokat is áttelepíthetnők és ezzel a Szépművészeti Múzeum modern szoborgyűjteményében, ahol a megrekedés veszélye fenyeget, helyet nyernénk a magyar anyag terjeszkedésére. Nem hallgatom el azonban azt sem, ami ellene szól annak, hogy megváltoztassuk az Új Magyar Képtár mai rendeltetését. Ez pedig az, hogy a legújabb művészet a történeti alappondolatra felépített, nagy galériákban, a mult nagyjainak árnyékában nem juthat kellőképpen szóhoz és jobban érzi magát olyan külön hajlékban, amelyet nem a történetnek, hanem az életnek levegője jár át. Ezért szerveztük hat évvel ezelőtt az Új Magyar Képtárt, s ha most sorsát revízió alá vesszük, kell, hogy mindezt megfontoljuk. Bizonyos csak annyi, hogy ennek a gyűjteménynek jelleme is gyökeresen megváltozik.

Ha mindezt sikerül rendbehozni, ha ezenfelül az egyiptomi gyűjtemény folyamatban levő rendezését befejeztük és mindezekhez a megfelelő katalógusokat kiadtuk, a Szépművészeti Múzeum egyelőre nyugvópontozhoz jut és — reméljük — fokozott sikerrel fogja majd szolgálni nagy hivatását.

# SZÁMOK ÉS TÉNYEK

Élet, Politika, Művészet



IRTA:  
**KARINTHY  
FRIGYES**

1934 szeptember 15.

Számok és Tények... olyan kort élünk megint, amikor nagybetűvel illik írni ezt a két szót, mint máskor az Isten nevével: nyakig úszunk az »egészséges« realizmusban, divatba jött a statisztika és a politika, a »ténybeli követelmények tudománya«, a számok és tények előtt szent borzongással nézünk el minden egyéb szempontot és szemléletet s minél *nagyobbak* ezek a számok és tények, annál jobban imponálnak. »Beszélnek a számok és a tények«, torkol le minden módszer-tanra vonatkozó aggodalmat a »tettek embere« s igaza is van, mert csakugyan beszélnek s a számok és tények szavától fejbekölíntött lélek csak kábulata tüntével, későn eszmél rá, hogy a szám és tény néha csakolyan szamarat beszél, mint a légüres spekuláció, holott mingyárt gyanus lehetett volna maga a fentemlített szent borzongás, amivel a kor gyermeke hasrafekszik a »száraz« tény és szám előtt. Ügylátszik, mégse olyan nagyon száraz. A latin költő szerint »sunt lacrimae rerum« a tárgyak is könnyeznek néha, a számnak pedig, különösen a nagy számnak, ügylátszik, valami babonás bűvölete van.

\*

Ez a bűvölet elsősorban abban nyilatkozik meg, hogy a szám és tény *további* számokat és tényeket inspirál. Valamikor egyszerűen azt mondták: egy bolond százat csinál, vállaltvontak és napirendre tértek, s talán ez volt a baj — megfélekedtek róla, hogy a százszor egy bolond ilyenformán százszor száz és százmillió bolondság fertőzötével fenyegeti a világot. Miután pedig százmillió bolond számára nincs elég tébolyda a világon, könnyen fordulhat úgy, hogy az okosakat csukják be, a többi pedig bálványt emel magának a Számból és a Tényből, mert őt hatalomhoz segítette s azt aztán nagyon jól tudja, tapasztalatból, hogy a tömeg és az ő bálványa kölcsönösen arra való, hogy egymást dicsőítsék és magasztalják. Most valami efféle tapasztalunk. Sőt ott tartunk, hogy a siker embere már a tényekre se fektet különös súlyt, csak a számra hivatkozik, a szám maga ténynek és eredménynek számít. Jön a jelentés, hogy a diktátort kétszáz ezer ember hallgatta meg, hatvanezer ember vonult fel, félmillió tapsolt és helyeselt s harmincemillió fedezte akaratát és diktátumát titkos szavazatával és meggyőződésével. Kell-e más bizonyíték, hogy ő az elhivatott, Istentől küldött letéteményese az egyedül üdvözítő igazságnak, hogy ő a jóra és helyesre vezérő kalauz, akit követni kell? Harmincemillió ember helyeselt — ki az ördög kíváncsi, hogy *minek* helyeselt? nyilván valami napnál világosabb nyilvánvalóságnak helyeselték, ha egyszer ilyen sokan voltak, harmincemillió ember csak nem téved egyformán és egyöntetűen? S ha mégis odafigyelünk, kiderül, hogy maga a diktátor is *csak* ezt tartja fontosnak: évek óta alig hallunk tőle egyebet, mint erre a harmincemillióra való hivatkozást, mint az ő igazának bizonyítékát, csak az a furcsa, hogy *velük*, a harmincemillióval szemben is ez az ő legfőbb érve és ütőkártyája, amiben a logika vastörvénye némi szarvasokoskodást szimatol.

\*

De ettől eltekintve is egy kis bibije van a dolognak. A nagy sikertől megrészegült önértéket csak abból a feltevésből lehetne megérteni, hogy harmincemillió embert nehezebb meggyőzni, mint például egy embert. Ez azonban goromba tévedés. Sajnos, az az igazság, hogy egy embert sokkal nehezebb meggyőzni, mint harmincemilliót. Őszinte óráiban a diktátor maga is jól tudja ezt, minap olvastam egy bizalmas beszélgetését, amiben elárulta szónoki sikerének titkát: ő úgy beszél, ahogy a *leggyyszerűbb* emberek *legelemibb* szellemi szükséglete kívánja. Csak az a baj, kérem szépen, hogy sokezer év tapasztalata szerint a leggyyszerűbb ember legelemibb szellemi szükséglete nem az igazság volt, hanem a babona és illúzió, különben hogy lehetne megérteni, hogy évezredek keresztlé nem harmincemillió, hanem háromszázmillió ember hite és meggyőződése volt, hogy a föld egy nagy teknősbéka, s hogy az ember egyenes leszármazottja a kilencfejű kísértetnek. Holott a föld egy közönséges bolygó és az ember a majom leszármazottja: de az első, aki erre rájött s aki *éppen* ezért már nem volt majom, hanem ember volt, csak nagy ügyel-bajjal s úgyszólván *egyenként* tudta meggyőzni a többieket.

Furcsa, fordított krisztusi cselekedet a diktátoré. Jézus öt hallal ötezer embert elégitett ki. A diktátor programjától pedig, ami harmincemillió embert tökéletesen kielégít, mint szellemi tápláléktól, éhesen marad az az öt ember, aki ma Európa lelki szükségletét és lelkiismeretét képviseli, szétszórva a világon, mint az egyénben kifejezett s az egész emberiség érdekét felismerő Belátás és Megértés utolsó mohikánjai.

Ennyit a számok jelentőségéről. Ami pedig a tényeket illeti...

Regényolvasás közben történt velem alábbi kis lelki kaland.

Aldanov kitűnő könyvében, a »Thermidor 9«-ben Stahl, a húszéves orosz katona véletlenül elvetődik a Grève-piacra, ahol a huszonnégy gironde-i képviselőt nyakazzák, élükön Verginand-dal, 1893-ban. A jelenet elbeszélése nemcsak történelmi tájékozottság szempontjából hibátlan, művészi megjelenítése és tökéletes, valóságos *premier plan*, színes és hangos mozgóképen, kiemelve és élesen az olvasó elé vetítve, másfél évszázad távlatából. Ezt csak igazolásul említem, nem a kritikus: az olvasó élményéről lévén szó. Valóságos szívdobogással lapozom a könyvet, mintha nem is bétük szürke sora, eleven figurák serege táncolna a papíron: hallom a Marseillaise-t, csukló bögéssel keverve, az elítéltek fakó ajkáról s a hármas hangot, ahogy a nyaktiló záródeszkája siketen kattant, csikordul, gépiesen, aztán a dübörgő bárd s végre tompa puffanás, a kosárban. Azon tűnődöm közben, volt-e már leírás, ami ilyen hiánytalanul közvetítette volna számomra a szívzorogató borzalmat s hirtelenjében csak Tolsztojev egyik képe jut eszembe, a »Háború és Béke«-ből, ahol Rosztopcsin herceg odadobja a nép dühének a hülye, ártatlan Verescsagint, hogy tépjék szét. Ezenkívül nem találok hasonlóan megrázó emléket s azzal hajtom be a könyvet, hogy fogalmat kaptam róla, mit jelent épszívű és egészséges képzeletű ember számára effajta látvány. Magamra húzva a paplant, a sötétben még tűnődöm, zakatoló szívvel, az olvasmány hatása alatt. Egyszerre szinte felkiáltok meglepetésemben, felülök az ágyban.

Hát ez hallatlan! En itt *olvasmányaim* közt keresek analógiát s közben tökéletesen megfélekedtem róla, hogy effajta tömeges kivégzést *saját szememmel* is láttam, igaz, hogy sok évvel ezelőtt — ezúttal azonban az a nevezetes a dologban, hogy a *valóság*, amint kitűnik, távolról sem hatott rám olyan erővel, nem hagyott olyan éles és eleven emléket, mint a »halvány« rekonstrukció, az »élet tükre«, a valóságot szerényen másoló művészet. Különben először a valóságnak kellett volna eszembe jutnia, s nem egy *másik* művészi ábrázolásnak.

\*

Ez természetesen az olvasónak és gondolkodónak tapasztalata, nem a művésznak. Meg vagyok győződve róla, hogy abban a percben, mikor valami élményemet művészi célból *ábrázolni* kellene, mindkét olvasmány hatásánál nagyobb erővel támadna fel bennem az emlék. Azonban nem erről van szó — illetve nagyon is erről.

Mert hiszen mindezzel csak felelni akartam Zilahy Lajosnak a »Magyarország«-ban megjelent írására, amikor óvatosan és eltűnődve utal Jules Romain-nel való beszélgetésére, aki ráeszmélt, hogy a politikusok nem győzvének megbirkózni a feladattal, amit a jelen feladott s aminek elvégzésére vállalkoztak, itt az ideje, hogy a maga felelősségére s felszólítás nélkül is az a *szellemi arisztokrácia* vegye kezébe a dolgot, akit a politikus némi vállveregető elismeréssel *művésznek* nevez — kezébe vegye, ott és akkor, ahol és amikor tettenéri a nagyképi és póffeszkedő tehetetlenséget. Kezébe vegye a kormányt, nem *faute de mieux*, kényszerűségből, mint a másodkapitány, mikor az első elesett — hanem mint a *valódi* kormányos, aki kezdetlől fogva fontosabb volt a hajón, mint a »representatív« politikus.

Tények és tettek és akaratok s az elfutó életet *lerögzítő*, megörökítő *művészet* jelentőségének sorrendjét felcserélte a számok bálványát imádó közvélemény.

Egy nyeglés és finomkodó, művészettel túltelített kor stílistája azt mondta egykor, hogy az élet a művészetet utánozza. Ez túlzás. De annak az igazságnak öntudatlan felismeréséből származó túlzás, hogy a művészet *fontosabb* az életnél, mert tartósabb anyagból készíti el az élet mását, mint amivel az élet rendelkezik.

A politikus nyíltan és kérkedve hirdeti ebben az egyéni lenéző században, hogy »magasabb érdek« nevében rendelkezik élet és halál fölött: »navigare necesse est, vivere non necesse« — hajózni kell, élni nem. Itt az ideje, hogy az élet »ábrázolója«, tehát *látója*, a művész is felismerje végre, hogy azt a »magasabb érdek« a politikusnál is igazabban s nála nagyobb felelősséggel képviseli: ő ismeri a tengert, amin ez a hajó fut s a révet és a kikötőt, ahová az Embéria igyekszik ezen a tengeren. S ha rossz irányban csavarog, s a forgószélnek rohan, még az is kötelességé és jogává válhat egy napon, hogy felrobantsa a hajót s lebocsássa a mentőcsónakokat, megtoldván a nelsoni mondást: »hajózni nem kell, de kikötőbe érni igen« — mert *új hajót* építeni csak kikötőben lehet s *nem* a nyílt tengeren.

1900  
Körmendi Ferenc

1914  
A bolygó  
emberöltő  
1918

840 oldal Kötve 4 sor

1934

Athenalum